

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ “TEHLİKE” KAVRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ezgi AKŞİN⁽¹⁾, Hilal İlnur TUNÇELİ⁽²⁾

¹Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD

ÖZET

Amaç: Araştırmanın amacı, 48-60 aylık çocuklarının “tehlke” kavramına ilişkin görüşlerinin alınmasıdır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim öğretim yılında M.Ü. A.E.F. Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Uygulama Birimi’ne devam eden 48-60 aylık çocuklar oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla yapılan birebir görüşmelerle elde edilmiştir. Görüşmeler sırasında çocuklardan “tehlke” kavramı ile ilgili resim yapmaları ve resimlerini anlatmaları istenmiştir.

Bulgular: Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların tehlike kavramını çoğunlukla fiziksel ve çevresel tehlikeler olarak ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra çocukların çoğu okulda tehlikeli olan bir durum olmadığını düşünmektedirler.

Sonuç: Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan çocuklar tehlike kavramı ve okul içi ve okul dışında tehlikeli olarak gördükleri durumları çoğunlukla fiziksel tehlike ve çevresel tehlike unsurlarıyla ifade etmişlerdir. Araştırma bulguları doğrultusunda okul öncesi dönem çocukları ile tehlike kavramı hakkında yapılacak çalışmaların artması ve bu sayede çocukların farklı tehlikelere ilişkin farkındalıklarının artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: 48-60 aylık çocuklar, tehlike kavramı, okul ve tehlike

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimlerinin en hızlı olduğu dönemlerden biridir. Bireyin doğuştan getirdiği potansiyelin en üst sınırlarına dek gerçekleşebilmesi için erken yaşta sağlanacak imkanların zengin olması gerekmektedir. Bu nedenle yaşamın ilk yıllarında çocuğun içerisinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre oldukça önemlidir. Yine bu yıllarda çocuğa verilenler kadar verilmeyenler de onun geleceğini belirler (Oktay, 2007).

Zembat (2012) okul öncesi dönem çocuğunun ihtiyaçlarını; aile ihtiyacı, sosyal ve duygusal ihtiyaçlar (akran ilişkileri, güven, benlik, sağlık ihtiyacı), akademik ihtiyaçları (hareket ve oyun, yaratıcılık ve estetik algısının geliştirilmesi, merak duygusunun giderilmesi) olarak sınıflandırmıştır. Bu bağlamda okul öncesi eğitim kurumunun nitelikleri bakımından; çocuk için yararlı, güvenli, ihtiyaçlarına cevap verebilen; hareket, oyun, sosyal etkileşim, müzik ve sanatla birlikte olma imkanı sağlayan bir yer olması çok önemlidir. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan program kadar fiziksel ortam da çocukların sağlıklı yetiştirilmelerinde etkilidir (Oktay, 2007).

Okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel ortamlar temelde iç ve dış mekanlar olarak incelenebilir. İç mekanlar sınıflar, koridorlar, tuvalet-lavabolar, mutfak, merdivenler, atölyeler gibi bina içerisinde yer alan alanları kapsamaktadır. Dış mekanlar da benzer şekilde binanın dışında yer alan bahçe ve oyun alanlarını kapsamaktadır.

Okul öncesi dönem çocuğunun merak duygusu yüksektir. Bu merak doğrultusunda sorular soracak, araştırmak, incelemek ve merak ettiği şeylere dokunmak isteyecektir. Ancak bu merak iyi düzenlenmemiş bir ortamda çocuklar için tehlike oluşturacak durumlara yol açabilir. Bu sebeple kaza riski yaratacak durumlara karşı önceden önlem alınması gereklidir (Tok, 2011). Çocuk okul binasının kapısından girdiği andan itibaren kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş, kendini güvende hissetmesini sağlayan bir ortamla karşılaşmalıdır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında alanlar düzenlenirken; giysi ve ayakkabı değişimleri ve her çocuğun kişisel eşyaları için ayrılmış bir vestiyer, çocuk sayısının gereksinimine ve sağlık koşullarına uygun; yiyecek hazırlama, bulaşık yıkama ve gıda koruma bölümlerinden oluşan bir mutfak, bir hasta çocuk odası, araçlı veya araçsız spor yapabilecekleri bir spor salonu, idari ve hizmetli odaları, ısıtma ve diğer tesisat odaları, sanat atölyeleri, çocuk alanlarından ayrı olarak yetişkinler için çalışma ve dinlenme ortamı, oyun odası, yetişkin lavabo ve tuvaletleri ve kuruma ait tüm araç-gereç ve malzemelerin konulacağı bir depo düzenlemesi yapılmalıdır (Baran, Yılmaz ve Yıldırım, 2007; Demiriz, Karadağ ve Ulutaş, 2003; Kıldan, 2007; MEB, 2013; NAEYC, 2007; Ramazan, 2005).

Binaların bahçe içerisinde, gürültüden uzak, trafikten arındırılmış olması, ön girişte ise çocukların binaya girmeleri ve evlere dağıtım için üstü kapalı ve korumalı bir kapı bulunması eğitim kurumlarının güvenlik ve sağlık koşullarının denetimini kolaylaştıracaktır. Eğitim kurumuna giriş ve çıkışların yapıldığı dolaşım alanları, velilerin rahatça giriş çıkışlarına imkan sağlayacak genişlikte olmalıdır. Döşeme kaplamaları kokusuz, bakımı ve temizliği kolay, hijyenik, anti-statik, anti-bakteriyel, ses emici, yanmaz ve uzun ömürlü olmalıdır. Eğitim ortamlarından tuvalete ve dış mekana kolayca çıkılabilmelidir. Her sınıfın kendine ait bir tuvaleti olması gerekmez. Tuvaletlerde her altı çocuğa bir lavabo ve dört-beş çocuğa bir klozet düşmelidir. Klozetler ve lavabolar çocuk boyuna uygun olmalı, klozetler birbirinden bölümlerle ayrılmalı ve kapısı olmalıdır (Acer, 2007; Kalemci, 1998).

Okulun dış mekânları yani bahçesi, okula giriş kapısı, açık/kapalı oyun alanları da çocuğa uygun olarak düzenlenmeli ve güvenli olmalıdır. Okul öncesi eğitim ortamlarında dış mekân düzenlemelerinde; farklı hava koşulları için önlemler, giriş-çıkışlardaki güvenlik önlemleri, kaba motor becerileri destekleyecek materyallerin varlığı, zemin yüzeyindeki farklı malzemelerin kullanımı göz önünde bulundurulmalıdır. Oyun malzemeleri döşeme ve onarım konusunda kalite standartlarına uygun olmalıdır. Malzemelerde ahşap kullanılmasına özen gösterilmelidir. Oyun malzemeleri dengeleme, tırmanma, itme, sallama çalışmalarına imkân vermelidir. Malzemeler, çocuklarda gereksiz rekabete çok sıra beklemeye neden olmayacak şekilde düzenlenmelidir. Çocukların seçim yapmalarına imkan tanınmalıdır (MEB, 2013). Oyun araçlarının sağlamlığı sık sık kontrol edilmeli ve kaza riski yaratacak durumlar ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Düzenli aralıklarla bakım ve onarım çalışmalarının yapılması önemlidir (Demiriz, Karadağ ve Ulutaş, 2003).

Okul öncesi dönem, çocukların kazaya ve tehlikeye en fazla maruz kaldıkları ve risklerin yüksek olduğu bir dönemdir. Bu nedenle tehlike durumlarında yapılması gerekenler ile güvenli bir hayat için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması gerekmektedir (MEB Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı, 2012). Bu bilgi ve becerilerin kazandırılması için eğitim programlarının da bu duruma uygun düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu amaçla MEB Okul Öncesi eğitim Programlarında öz bakım becerileri altında ele alınan kazanım ve göstergeler yoluyla çocukların bilgilendirilmeleri, farkındalıklarının artırılması hedeflenmiştir. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı’nda (2013) aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

Kazanım 7. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korur. (Göstergeleri: Tehlikeli olan durumları söyler. Kendini tehlikelerden ve kazalardan korumak için yapılması gerekenleri söyler. Temel güvenlik kurallarını bilir. Tehlikeli olan

durumlardan, kişilerden, alışkanlıklardan uzak durur. Herhangi bir tehlike ve kaza anında yardım ister.

Açıklamaları: *Eğitim etkinliklerinde temel güvenlik kurallarının yanı sıra gerekli durumlarda ihtiyaç duyulan güvenlik kuralları da ele alınmalıdır. Örneğin, çocukların arabanın ön koltuğunda oturmaması gerekir. Arabada emniyet kemeri takılmalıdır. Arabanın camından ve pencereden sarkmamak gerekir. Kibritle oynamamak gerekir. Yanan ocak, soba ve ütüden; bıçak gibi kesici aletlerden uzak durmak gerekir. Küçük nesnelere ağza, buruna, kulağa sokmak tehlikelidir. Tanımadığı kişilerin yanına gitmek, tanımadığı kişilerden yiyecek/içecek almak doğru değildir. Uzun süre TV/bilgisayar başında zaman geçirmek doğru değildir. Bilinmesi gerekli telefon numaraları şunlardır; Anne babasının veya acil durumlarda ulaşabileceği bir büyüğünün telefon numarası, Polis (155) ve Jandarma (156), Acil yardım (112), Yangın (110), Orman yangını (177). Ayrıca bu numaraların sadece ihtiyaç duyulduğunda aranması gerektiği vurgulanmalıdır.*

Yukarıda verilen kazanım ve göstergeler yoluyla etkinlikler planlanarak çocukların sadece fiziksel tehlikelere maruz kalmadığı sosyal, psikolojik, cinsel bir takım tehlikelere maruz kalabileceği ve bu durumlarda neler yapmaları gerektiği konusunda hem çocukların hem de aile katılım etkinlikleri yoluyla ailelerin bilgilendirilmesi amaçlanmalıdır.

Tehlike kavramı farklı çalışmalarda farklı yönleri ile ele alınmıştır. Okullardaki tehlike ile ilgili olarak öğrencilerin görüşlerinin alındığı bir çalışmada fiziksel faktörlerin, doğal ve çevresel faktörlerin, öğretmen-öğretmen etkileşiminin, öğrenci-öğretmen, öğretmen-öğrenci etkileşiminin ve çocuklar arası etkileşimin farklı tehlikeli durumlar içerebileceği belirtilmiştir (Potts, 2006). Çocukların oyun oynarken karşılaşabilecekleri tehlikeli olan durumları inceleyen bir başka çalışmada ise çocuklar oyunları sırasında yükseklik, yüksek hız, tehlikeli araçlar, tehlikeli maddeler, itiş-kakış ve kaybolma kategorilerinde yer alan cevaplar vermişlerdir (Sandseter ve Kennair, 2011). Pitner ve Astor (2008) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise çocukların tehlikeli olarak gördükleri durumlara ilişkin kategoriler; çevre, kişiler, fiziksel, psikolojik ve ihmal olarak belirlenmiştir.

Alan yazın incelenerek elde edilen bu bilgiler doğrultusunda okul öncesi dönem çocuklarının temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik ihtiyacının giderilmesi için konunun farklı boyutlarıyla ele alınması gerektiği, fiziksel ortamların güvenli olarak düzenlenmesinin yanı sıra çocuklara tehlikenin ne olduğu, kendilerini tehlikelerden korumaları gerektiği, nasıl koruyacakları ile ilgili nitelikli etkinlikler planlanması ve araştırmaların yapılması gerektiği görülmüştür.

Bu bilgiler ışığında bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının “tehlike” kavramına ilişkin görüşlerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Çocukların genel olarak tehlike denildiğinde ilk akıllarına gelen şeylerin resmedilmesi ve okulda tehlikeli olduğunu düşündükleri unsurların belirlenmesi araştırmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Bu araştırma, betimsel analize dayalı var olan durumu belirlemeye yönelik nitel bir araştırmadır. Nitel durum çalışmasında en temel özellik bir ya da birkaç konunun

derinlemesine araştırılmasıdır. Bir durumla ilgili etkenler (bireyler, ortam, süreç vb.) bütüncül yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ya da ilgili durumdan nasıl etkilendiklerine odaklanır. Nitel durum çalışmalarında araştırması yapılacak durumlar birbirinden farklı oldukları için sonuçların genellenmesi mümkün değildir. Bir durumla ilgili elde edilen sonuçlar, benzer başka durumların anlaşılmasına yönelik örnekler oluştururlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim öğretim yılında Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Uygulama Birimi'ne devam eden 21 çocuk oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşmeler sırasında çocuklardan “tehlike” kavramı ile ilgili resim yapmaları istenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken öncelikli olarak ilgili alan yazını incelenmiş ve örnek sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular beş alan uzmanına gönderilerek soruların çocuklara ve çocukların “tehlike” kavramına yönelik görüşlerini değerlendirmede uygunluğunu incelemeleri istenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda son hali verilen form araştırmacılar tarafından çocuklarla bire bir uygulanmıştır. Görüşme formu aşağıdaki sorulardan oluşmaktadır:

1. Sence tehlike ne demektir?
2. Okulda tehlikeli olduğunu düşündüğün bir şey çizer misin?
3. Okula gelirken tehlike yaratabilecek bir durum var mı? Varsa ne?
4. Sence bahçede tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?
5. Sence sınıfın içerisinde tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?
6. Sence tuvalet-lavabolarda tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?
7. Sence yemekhane/mutfakta tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?
8. Arkadaşınla oyun oynarken tehlike yaşayabileceğiniz bir durum olabilir mi? Varsa nasıl bir durum olabilir?
9. Oyuncaklarının arasından (oyuncaklarından) tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Nitel desenli bu araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları nitel yöntemler kullanılarak yapılmıştır. Çocuklardan elde edilen verilerin analizi yapılırken, öncelikle kodlayıcı 1 (K1) 5 tane görüşme formu üzerinden açık kodlama yapmıştır. Diğer kodlayıcılar, (K2) ve (K3) açık kodlama sonucunda ortaya çıkan kodları inceledikten sonra üzerinde çalışılan 5 görüşme formunda bu kodların nasıl şekillendiğini incelemişlerdir. İncelemenin ardından 3 kodlayıcı ortaya çıkan kodlar üzerinde tartışmışlar ve fikir birliğine varmışlardır. Ortaya çıkan bu fikir birliği kodlamaların geçerliliğinin sağlanmasında etkili olmuştur.

Kodlayıcılar görüşme formlarının yaklaşık %25'ini (5 tane) ayrı ayrı kodlamışlar ve ardından kodlayıcılar arası tutarlılık hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılık hesaplanırken Cohen's Kappa tutarlılık korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Cohen's Kappa tutarlılık korelasyon katsayısı sırasıyla $k = .82, .85$ ve $.83$ olarak ortaya çıkmıştır.

BULGULAR

Okul öncesi dönem çocuklarının “tehlike” kavramına ilişkin görüşlerinin incelenmesini amaçlayan araştırmada veriler kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Buna göre çocukların tehlike ile ilgili görüşleri Tablo 1’de incelenmiştir.

Tablo 1: Çocukların “Tehlike” kavramı ile ilgili görüşlerine ait frekans tablosu

	Fiziksel	Sosyal	Psikolojik	Çevresel	Sağlıkla	Tehlike Yok	Bilmiyorum
Sence tehlike ne demektir?	15	1	2	10	1	-	2
Okulda tehlikeli olduğunu düşündüğün bir şey	10	3	1	10	1	1	-
Okula gelirken tehlike yaratabilecek bir durum	-	-	-	11	-	10	-
Bahçede tehlikeli olan bir şey	9	2	-	1	-	12	-
Sınıfın içerisinde tehlikeli olan bir şey	6	1	-	3	1	11	-
Tuvalet-lavabolarda tehlikeli olan bir şey	2	-	-	7	-	12	-
Yemekhane/mutfakta tehlikeli olan bir şey	5	-	-	4	-	12	-
Arkadaşınla oyun oynarken tehlike yaşayabileceğiniz bir durum	4	11	-	2	1	6	-
Oyuncaklarının arasında tehlikeli olan bir şey	6	2	-	3	2	10	-

Tablo 1’de çocukların “Sence tehlike ne demek?” sorusuna verdiği cevaplar incelendiğinde; çocukların cevaplarının en çok fiziksel tehlike (n=15) ve çevresel tehlike (n=10) kategorilerinde olduğu görülmektedir. Bu kategorileri sırası ile psikolojik tehlike (n=2), sosyal tehlike (n=1) ve sağlıkla ilgili tehlike (n=1) izlemektedir. İki çocuk ise tehlikenin ne demek olduğunu bilmediğini ifade etmiş ancak çalışmada yer alan diğer soruları cevaplandırmışlardır.

Çocukların fiziksel tehlike ile ilgili görüşlerine örnek ifadeleri; Ç. 1 “tehlike demek dikkat etmek demek. Düşmeye, birbirine çarpmamaya dikkat etmek.” ve Ç. 7 “camdan aşağı atlamak tehlikelidir. Masadan düşmek de.” şeklindedir. Çocukların çevresel tehlike ile ilgili ifadeleri ise Ç. 4 “Mesela elektrik çarpabilir.”, Ç. 6. “Yangın çıkması, yaralanmak tehlikelidir.” olarak görülürken psikolojik tehlike ile ilgili örnek ifadeler arasında Ç. 17 “Bir odada canavar var o odaya girersen canavar seni yer bu nedenle tehlikelidir.” Yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Okulda tehlikeli olduğunu düşündüğün bir şey çizer misin?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde en çok cevabın fiziksel (n=10) ve çevresel tehlike (n=10) kategorisinde olduğu, bunu sıra ile sosyal (n=3), psikolojik (n=1), sağlıkla ilgili tehlike (n=1) ve tehlike yok (n=1) cevaplarının izlediği görülmektedir.

Çocukların okulda tehlikeli olarak gördükleri durumlar arasında fiziksel tehlikeye örnek olarak; Ç. 2. “oyuncak yüzünden ayağım kayıp düşebilirim.” ve Ç. 8. “makas” cevaplarını vermişlerdir. Çevresel tehlike ile ilgili görüşleri arasında Ç. 3. “Servise binerken dikkat etmezsek kaza olabilir.” ve “Örümcek çocuklar için tehlikelidir. İsrabilir. Bahçede var.”; sosyal tehlike ile ilgili görüşleri arasında “Bir tane araba var.

İki çocuk arabayı çekiştirerek kavga ediyor.” Ç. 20. “Bir çocuk diğeriyle alay etmiş” ve sağlıkla ilgili tehlikeye ilişkin görüşleri arasında Ç. 12. “Minik oyuncakları yutmak çok tehlikeli” ifadeleri yer almaktadır.

Okula gelirken tehlikeli bir durum olmadığını düşünen çocukların sayısı (n=10) iken okula gelirken çevresel tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı ise (n=11) dir. Çevresel tehlike olduğunu düşünen çocuklar; Ç. 5. “Okula gelirken bir kere kaza yapmıştık.”, Ç. 6. “Servis bazen fren yapıyor, kaza yapabilir.” ve Ç. 10 “karşıya geçmek tehlikeli. Arabalar çarpabilir. Işığın yanmasını beklemek gerekir.” ifadelerini kullanmışlardır.

Sence bahçede tehlikeli olan bir şey var mı? Varsa ne?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde çocukların çoğunun (n=12) bahçede tehlikeli bir şey olmadığını düşündüğü belirlenmiştir. Bahçede fiziksel tehlike oluşturabilecek bir şey olduğunu düşünen çocuk sayısı (n=9) iken sosyal tehlike olduğunu düşünen çocuk sayısı (n=2) ve çevresel tehlike olduğunu düşünen çocuk sayısı (n=1) dir. Çocukların bahçede fiziksel tehlike ile ilgili olarak ifadeleri Ç. 2. “kaydırdıktan ayaklarını sallamak”, Ç. 6. “oyun parkındaki maymun parmakları”, Ç. 12. “Kaydırdıktaki sallanan yol” şeklindedir. Sosyal tehlike ile ilgili olarak Ç. 11. “Arkadaşı çocuğun yüzüne top atarsa.” ifadesini kullanmıştır.

Sınıfın içerisinde tehlikeli olabilecek şeylerle ilgili olarak çocukların görüşleri incelendiğinde sınıfın içerisinde tehlikeli bir şey olmadığını düşünen çocukların sayısı (n=11), fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=6), çevresel tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=3), sosyal tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=1) ve sağlıkla ilgili tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=1) dir. Fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocukların ifadelerine örnek olarak; Ç.2. “Mesela masanın sivri ucu ya da sandalye. Kafamızı çarpabiliriz.” Ç.6. “merdivenler, sandalye.” Verilebilir. Çevresel tehlike olduğunu düşünen çocuklar ise Ç. 9 “koşarken bir yere çarpmak.”, Ç.16 “haliya dikkat edip takılmamak lazım” gibi örnekler verirken sosyal tehlike olduğunu düşünen çocuklar Ç. 11. “Biri çocuğun sandalyesini iterse çocuk kafasını çarpar.” ifadesini kullanmışlardır.

Tuvalet ve lavabolarda tehlikeli olan bir şey olmadığını düşünen çocukların sayısı (n=12), çevresel tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=7) ve fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocukların sayısı (n=2) dir. Çevresel tehlike olduğunu düşünen çocuklar bu durumu Ç. 17. “Yerler kaygan olduğu için tehlikeli” ve Ç. 11. “ıslak olursa ayağımız kayıp düşebiliriz.” olarak ve fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocuklar ise Ç. 14. “lavabo kopabilir, ayağımıza düşebilir” olarak belirtmiştir. Tehlike olduğunu düşünen çocukların çoğunluğu tuvalet ve lavabolarda kayıp düşebileceklerinden bahsetmişlerdir.

Çocuklara yemekhane/mutfakta tehlikeli olan bir şey olup olmadığı sorulduğunda 12 çocuk tehlike olmadığını (n=12), 5 çocuk fiziksel tehlike olduğunu (n=5) ve 4 çocuk çevresel tehlike olduğunu (n=4) belirtmiştir. Fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocuklar görüşlerini Ç. 2. “Çocuklar bazen oyun oynuyor. Tabak kırılırsa ayaklarına batabilir.”, Ç. 17. “Mesela suyumuzu dökersek ve bardak kırılırsa bize zarar.” olarak ifade etmişlerdir. Çevresel tehlike olduğunu düşünen çocuklar Ç. 8. “Ocak elini yakabilir.” ve Ç.10. “Ocak” gibi cevaplar vermişlerdir. Çocukların çevresel tehlike olarak çoğunlukla ocakları gördükleri ve fiziksel tehlike olarak çoğunlukla kırılmış bardak-tabaklar ya da ıslanmış yerleri ifade ettikleri görülmüştür.

Çocuklar “Arkadaşınla oyun oynarken tehlike yaşayabileceğiniz bir durum olabilir mi? varsa nasıl bir durum?” sorusuna en çok sosyal tehlike (n=11) olabileceği, bunu takiben sıra ile tehlike yok (n=6), fiziksel tehlike (n=4), çevresel tehlike (n=2) ve sağlıkla ilgili tehlike (n=1) cevaplarını vermişlerdir. Sosyal tehlike ile ilgili olarak

örnek ifadeler; Ç. 1. “Mesela birisi düşer. Ondan sonra sen yaptın, sen yaptın diye kavga eder.” , Ç.3. “Oyuncak atabilirler” ve Ç.12. “Oynarken birbirimizi itmek” şeklindedir. Çocukları arkadaşlarıyla oyun oynarken fiziksel tehlike olarak gördükleri durumları ise Ç. 9. “Koşarken, yakalamaca oynarken tehlikeli olabilir.” ve Ç. 16. “Bazen oyuncaklara takılıyoruz.” olarak belirtmişlerdir.

Çocukların çoğu oyuncaklarının arasında tehlikeli bir şey olmadığını (n=10) düşünmektedir. Tehlike olduğunu düşünen çocuklardan çoğu fiziksel tehlike (n=6) ve sırasıyla çevresel tehlike (n=3), sosyal tehlike (n=2) ve sağlıkla ilgili tehlike (n=2) olduğunu düşünmektedir. Fiziksel tehlike olduğunu düşünen çocukların ifadelerine örnek olarak; Ç. 8. “Kablolar var. Elektrik çarpabilir.”, Ç. 17. “Oyuncak roket, görmezsen sana çarpabilir.” ifadeleri verilebilir.

Çevresel tehlike olduğunu düşünen çocukların ifadeleri Ç. 13. “Oyuncağa takılıp düşebiliriz.”, Ç. 20. “Çok dağıttığımızda düşebiliriz.” Şeklinde. sağlıkla ilgili tehlike olduğunu düşünen çocukların ifadeleri Ç. 12 “Minik bir parçayı yutabilirsin.” ve Ç. 9. “küçük bir oyuncak gözümüze girebilir.” iken sosyal tehlike olduğunu düşünen çocukların örnek ifadesi Ç. 19. “..... bazen bize oyuncak atıyor.” olarak görülmektedir.

TARTIŞMA

Çocukların “tehlike” kavramına ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmanın sonuçları genel olarak incelendiğinde, çocukların tehlike olarak adlandırdığı durumların en çok fiziksel tehlike ve çevresel tehlike unsurlarından oluştuğu görülmüştür. Bu unsurlara dair verdikleri örnekler incelendiğinde kaymak, düşmek, üzerine bir şeyin devrilmesi ve yangın gibi cevapların olduğu saptanmıştır. Pakiş, Karapirli ve Yayıcı (2010) çocukluk döneminde üzerine cisim düşerek hayatını kaybeden çocuklarla ilgili yaptığı çalışmada ölüm oranlarının en çok erken çocukluk döneminde olduğunu ifade etmiştir. Cohle, (2004); Colombani, Buck, Dudgeon, Miller, Haller, (1985) ve Peclet, Newman, Eichelberger ve ark. (1990) çocukluk çağı için sıklıkla bildirilen kaza nedenlerinin trafik kazaları, suda boğulmalar ve yanıklar olduğunu belirtmiştir (akt. Pakiş, Karapirli ve Yayıcı, 2010). Bu araştırmalar ışığında çocukların tehlikeli olarak belirttiği durumların onlar için gerçekten tehlike arz eden unsurlar olduğu görülmektedir.

Çocukların yaşadıkları çevreye olan uyumları ile ilgili araştırma yapan Al Arasi (2013) de çocukların tehlikeli olarak nitelendirdikleri ortamların fiziksel, sosyal, çevresel (trafik, gürültü, kirlilik gibi) ve sağlıkla ilgili tehlike içerdiğini söylemiştir. Bu bilgilerden hareketle çocukların daha somut tehlike unsurlarını “tehlikeli” olarak nitelendirdikleri düşünülmektedir.

Çocukların yaklaşık olarak yarısı okula gelirken çevresel tehlikelerin olduğunu söylerken; kalan yarısı da tehlikeli olan bir durum olmadığını ifade etmiştir. Okula gelirken tehlikeli bir durum olduğunu ifade eden çocuklar ise çoğunlukla trafik kazaları, araçta yaşayabilecekleri kazalara örnekler vermişlerdir. Eraslan (2007) her yıl 14 yaş ve altındaki 14 milyondan fazla çocuğun geçirdikleri kazalara bağlı yaralanmaların %10 ile %25'i arasında oranla okul ve okul civarında meydana geldiğini belirtmiştir. Eliaçık ve ark. (2013) ise yaklaşık olarak iki yıl boyunca çocuk acil servisine gelen trafik kazalarını incelemiştir. Araştırmanın sonunda kazaların çoğunlukla yaz aylarında ve araç içinde meydana geldiğini ancak ölümlerle sonuçlanan durumlarda kazaların araç dışında meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Okul öncesi dönem çocuklarının trafik eğitiminde ailelerinin payı çok büyüktür. Çocuklara verilen trafik eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken en önemli şeylerden biri, çocuğun aldığı bu eğitimi, yetişkin yaşlarında yaşam tarzı olarak benimsemesini sağlayabilmektir. Bunun için çocuğun trafik içinde tedbirli ve kurallara dayanan pozitif davranışını bir korkaklık olarak görmemesini sağlamak, kazalardan, tehlikeli durumlardan ve kazaya yakın olaylardan korunma ve karayolunda tedbirli olmanın, diğer yaygın olan iyilikler gibi onun sahip oldukları güzelliklerden biri olduğunu hissettirmek gereklidir (Hatipoğlu, 2002). Çocukların çevresindeki yetişkinlerin bu konuda gösterdiği hassasiyet sebebiyle okula gelirken yaşayabilecekleri tehlike olarak trafik kazalarını belirttikleri düşünülmektedir.

Çocukların okulda tehlikeli olduğunu düşündükleri unsurlar arasında fiziksel ve çevresel tehlikeler eşit ve en çok sayıdadır. Potts (2006) çocukların okul ve tehlike ile ilgili görüşlerini incelemiş ve araştırması sonucunda gün geçtikçe çocukların okulları daha tehlikeli yerler olarak gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmamızın sonuçları ile paralellik gösteren bu çalışmada çocuklar okullarda olduğunu ifade ettikleri bu tehlikeyi; öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ve öğretmen-öğretmen arasında olduğu gibi fiziksel ve çevresel tehlike unsurları ile açıklamışlardır.

Çocukların fiziksel ve çevresel tehlikeye ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde; bir yerden düşmek, bir şeyin üzerine düşmesi, makas gibi aletlerin yarattığı tehlike, bir yere çarpmak ve yangın çıkması gibi örneklerin olduğu görülmüştür. İlkokul ve anasınıfında kaza geçiren çocukların ebeveynleri ile yürütülen çalışmada ebeveynler, kaza sebebinin yarısının çocukların kendilerinden kaynaklandığını, yaklaşık %40'ına başka çocukların sebebiyet verdiğini ve yaklaşık %7'sine okuldaki çevresel faktörlerin yetersizliğinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu kazalar arasında yaklaşık %75'lik oranla en büyük pay düşmelere, yaklaşık %20'lik oranla da kesiklere aittir. Aynı çalışmada yaşanan kazaların yarısından fazlasının okul bahçesinde gerçekleştiği görülürken, sınıf ortamının bunu takip ettiği belirtilmiştir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarısından çoğu çocuklarını, kendilerini kazalardan korumaları hakkında bilgilendirdiğini ifade etmiştir (Erkal ve Yertutan, 2010).

Ebeveynlerin bilgilendirmesi ve çevredeki diğer yetişkinlerin özellikle kaymak-düşmek ile ilgili olan uyarılarının çocukların okulda “tehlikeli” olan durumlar arasında kaymak-düşmek gibi durumları düşünmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Okullarda yaşanılması muhtemel kazalara karşı MEB tarafından üzerinde çalışılan “Güvenli Okul Projesi”nin içeriğinde de okulların fiziksel koşulları ve fiziksel tehlikeyi oluşturan unsurların gözden geçirilmesi konuları yer almaktadır (Erol, 2009).

Araştırma kapsamında çocukların çoğu bahçede, sınıfta, tuvalet-lavabolarda, yemekhane-mutfakta ve oyuncaklarının arasında tehlikeli unsurların olmadığını belirtmişlerdir. Bu alanlarda tehlike olduğunu düşünen çocuklar ise çoğunlukla çevresel ve fiziksel alanlarda tehlike olduğunu söylemişlerdir. Çocukların cevapları incelendiğinde bu tehlikeler arasında kaymak, düşmek, bir şeye takılmak, oyuncığa basmak, küçük oyuncak parçalarının kendisine zarar vermesi, park alanındaki oyuncaklar, masa-sandalyeler gibi örnekler verdikleri görülmüştür. Altuntaş ve ark. (2013) araştırmalarının örneklemini oluşturan, çeşitli kazalar sebebiyle hastaneye başvuran 0-14 yaş arası çocukların, yarısının yüksekte düşme şikayetiyle başvurduğunu belirtmiştir. Deretarla-Gül (2012) ebeveynlerin çocuk parklarında yaşanan kazaların nedenlerine ilişkin görüşlerini incelemiş ve çoğu ebeveyn, kaza sebebi olarak çocuğun dikkatsizliği, aletlerin güvensizliği ve ailelerin dikkatsizliği olduğunu ifade etmiştir.

Yılmaz ve Bulut (2002) da çocuk oyun alanlarında meydana gelen kazaların nedenleri şu şekilde sıralamışlardır; oyun alanlarının zemininin bozuk (aşırı derecede sert v.b.) ve kullanışsız olması, oyun alanlarının tasarımındaki hatalar, oyun elemanlarının hatalı yerleşim düzeni ve bakımsızlığı, çocukların oyun elemanlarını yanlış kullanımı ve oyun alanında trafiğe v.b. etki alanlarına karşı önlem (kuşatma elemanı kullanımı v.b.) alınmayışıdır. Çocukların bu alanlardaki tehlike ile ilgili görüşlerinin sebebini açıklamaya yardımcı olan bu bilgiler ışığında oyun alanlarında ve kurum içlerinde kayma, düşme gibi kazalara sebep olabilecek önlemlere önem verilmesi ve çocuklarla tehlike kavramı hakkında daha fazla çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

Arkadaşlarıyla oyun oynarken yaşayabilecekleri tehlikeli durumlara çocukların yaklaşık yarısı sosyal tehlike alanından örnekler vermişlerdir. Bu ifadeler arasında itiş kakış yaşamak, oyuncuğu diğer arkadaşına atmak, çarpışmak ve kavga etmek gibi örnekler yer almaktadır. Bununla birlikte çocukların yaklaşık olarak dörtte biri arkadaşlarıyla oyunlarında tehlikeli bir durum yaşamayacaklarını düşünmektedirler.

Okul öncesi dönem çocukları heyecan içeren riskli oyunları tercih etmektedir (Cevher-Kalburan, 2014). Bu tip oyunlarda çocukların yükseklik (tırmanmak, atlamak, denge), yüksek hız (hızlı koşmak, kaymak), tehlikeli aletler (kesici aletler, makas vb), tehlikeli faktörler (yangın, göller vb) itiş kakış yaşamak (çarpışmak vb) ve kaybolmak gibi durumları riskli oyunun alt boyutları arasında ifade ettikleri görülmüştür (Sandseter, 2007). Akran zorbalığı olarak ifade edilen itiş kakış ve kavgalar özellikle çocukların daha yalnız kaldıkları oyun zamanlarında görülmektedir (Uysal, Dinçer, 2012).

Çocukların okula gelirken, okul içi ve dışındaki ve oyun oynarken tehlikeli olarak nitelendirdiği durumların çoğu çevresel ve fiziksel tehlike unsurlarından oluşmaktadır. Çocuklar için okulda, evde ve diğer tüm alanlarda güvenli alanlar oluşturulmalıdır. Çocukların tehlike kavramına, başka tehlike türlerine ilişkin farkındalığının artırılmasına yönelik olarak etkinlikler hazırlanmalı ve bu konuda çocukların farkındalığı kadar yetişkinlerin duyarlılığı da artırılmalıdır.

Çocukların tehlike ile ilgili görüşlerini inceleyen araştırma, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler ve araştırmanın çalışma grubunu oluşturan Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Uygulama Birimi'ne devam eden 48-60 aylık 21 çocukla sınırlıdır.

SONUÇ

Çocukların tehlike kavramına ilişkin görüşlerini inceleyen bu çalışmada çocukların tehlikeli olarak değerlendirdiği durumların çoğunlukla fiziksel ve çevresel tehlike içeren durumlar olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra çocukların okula gelirken, okul ortamında ve oyuncakları arasında da tehlikeli olarak gördükleri durumlar incelendiğinde bu durumların yine çoğunlukla fiziksel ve çevresel tehlike içeren durumlar olduğu saptanmıştır. Çocuklar en çok arkadaşları ile oyun oynarken sosyal tehlikeler ile karşılaşabileceklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada hiçbir çocuk tehlike olarak yabancı birisinin varlığından, ihmalden ya da istismardan bahsetmemiştir. Çocukların yaşamlarında karşılaşabilecekleri diğer tehlike unsurlarına dair farkındalık kazanmalarına ilişkin konuyla ilgili olarak daha fazla araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda;

- Okul öncesi eğitim kurumlarında programda yer alan kazanım-göstergeler kullanılarak daha fazla etkinlik planlanması,
- Tehlike ile ilgili çocuklarla yapılacak çalışmalarda farklı meslek gruplarından

çalışanların çocuklar için eğitim programları düzenlemesi ve okul ziyaretleri yapmaları,

- Aile ve öğretmenlerin tehlike ve alınabilecek önlemlerle ilgili olarak bilgilendirilmesi,
- Tehlike ve güvenlik konularıyla ilgili toplumsal farkındalığı arttırmaya yönelik çalışmaların düzenlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Acer, D. (2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamı. (Ed Gelengül Haktanır), Okul Öncesi Eğitime Giriş (s. 231-259). Anı Yayıncılık, Ankara.
2. Al Arasi, H. (2013). *A Study on Children's Perception of Their Local Living Environment*. Faculty of Geo-Information Science and Earth Observation of the University of Twente. Master Thesis. Netherlands.
3. Altuntaş, M. ; Kaya, M. ; Demir, Ş. ; Oyman, G. ; Metecan, A. ; Rastgel, H. ve Öngel, K. (2013). 0-14 Yaş Arası Çocuklarda Önlenebilir Nitelikteki Kazaların Belirlenmesi ve İlişkili Tedbirlerin Alınması. *Smyrna Tıp Dergisi*, sayı:1.
4. Baran, M., Yılmaz, A. ve Yıldırım, M. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri, Diyarbakır Huzurevleri Anaokulu Örneği. D. Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 8, 27-44.
5. Cevher-Kalburan, N. (2014). Erken Çocukluk Döneminde Riskli Oyun. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:22 No:3, 943-960.
6. Demiriz, S., Karadağ, A. ve Ulutaş, İ. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım. Ankara: Anı.
7. Deretarla-Gül, E. (2012). Ailelerin Çocuk Bahçelerine Ve Çocuk Bahçelerindeki Materyallere Bakış Açılarının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı3, 261-274.
8. Eliaçık, K. ve ark. (2013). Bir Eğitim Araştırma Hastanesi Çocuk Acil Servisine Başvuran Trafik Kazalarının Değerlendirilmesi. *Smyrna Tıp Dergisi*, sayı:1.
9. Erkal, S. ve Yertutan, C. (2010). Çocukların Okulda Kaza Geçirme Durumu ve Okulda Kaza Geçirmelerini Önlemeye Yönelik Ebeveyn Davranışlarının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-Dergisi. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/sibelerkalcanyertutan.pdf> adresinden 04.03.2015 tarihinde alıntılanmıştır.
10. Erol, F. (2009). *Okulda Güvenlik Sorununa Yol Açan Etkenlerin Belirlenmesi*. MEB Raporu. Ankara.
11. Eraslan, R. (2007). *Bir ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencilerinde okul kazası görülme sıklığının incelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
12. Hatipoğlu, S. (2002). Okul Öncesi Çocuklarda Trafik Eğitiminin Gerekliği <http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/Yayinlar/Bildiriler/pdf/A6-76.pdf> adresinden 03.03.2015 tarihinde alıntılanmıştır.
13. Kalemci, F. (1998). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Çevre Düzenlemesi ve Çalışan Eğitimci Personelin Nitelikleri Yönünden İncelenmesi. Ankara: Aydoğdu Ofset.

14. Kıldan, O. (2007). Okul Öncesi Eğitim Ortamları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 501-510. http://www.kefdergi.com/pdf/15_2/okildan.pdf. Adresinden elde edildi.
15. MEB. (2012). Okul Öncesi Eğitim Rehberlik Programı. http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/rehberlik_okuloncesi.pdf. Adresinden elde edildi.
16. MEB. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>. Adresinden elde edildi.
17. NAEYC (National Association for the Education of Young Children). (2007). *Early Childhood Program Standards and Accreditation Criteria: The Mark of Quality in Early Childhood Education*. Washington: National Association for the Education of Young Children. <http://www.naeyc.org/academy/files/academy/file/AllCriteriaDocument.pdf>. Adresinden elde edildi.
18. Oktay, A. (2007). Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem. (6. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
19. Pakiş, I. ; Karapirli, M. ve Yaycı, N. (2010). Üzerine Kaza ile Cisim Düşmesine Bağlı Çocuk Ölümleri. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, cilt:1 sayı:2.
20. Pitner, O. R. ve Astor, R. A. (2008). Children's Reasoning About Poverty, Physical Deterioration, Danger, And Retribution In Neighborhood Contexts. *Journal of Environmental Psychology* 28, 327-338.
21. Potts, A. (2006). Schools as dangerous places. *Educational Studies*, 32:3, 319-330, DOI: 10.1080/03055690600845461.
22. Ramazan, O. (2005). Okul Öncesi Kurumlarda Fiziksel Ortam. (Ed: Ayla Oktay ve Özgül Polat), *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular içinde* (s. 45-61). İstanbul: Morpa Kültür.
23. Sandseter, E. B. H. (2007). Categorizing risky play: How can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15, 237-252.
24. Sandseter, E. B. H. , Kennair, L. E. O. (2011). Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anti-Phobic Effects of Thrilling Experiences. *Evolutionary Psychology*. 9(2): 257-284.
25. Tok, E. (2011). Okul Öncesi Eğitimde Eğitim Ortamları. Ed. G. Uyanık-Balat. *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. 6. Bölüm. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
26. Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
27. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi. 8. Basım.
28. Yılmaz, S. ve Bulut, Z. (2002). Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanları Planlama ve Tasarım İlkeleri. *Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fak. Dergisi* 33 (3), 345-351.
29. Zembat, R. (2012). Okul Öncesi Dönemde Temel İhtiyaçlar ve Alışkanlıklar. 3. Bölüm. Ed. R. Zembat. *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Hedef CS Yayıncılık, Ankara.